

รางจืด

1. ชื่อสมุนไพร รางจืด (RANGCHUET)
2. ชื่อวิทยาศาสตร์ *Thunbergia laurifolia* Lindl. ชื่อวงศ์ Acanthaceae
3. ชื่ออื่น เครือเขาเขียว ยาเขียว (ภาคกลาง), รางเย็น (ยะลา), ดุเหว่า (ปัตตานี), babbler's-vine leaf, blue-trumpet-vine leaf

4. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เลื้อยเถลิงหรือมีขน

ใบ เป็นใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่ถึงรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 5-8 เซนติเมตร ยาว 8-16 เซนติเมตร ปลายแหลมเป็นติ่ง โคนเว้ามน ขอบเรียบ หยักซี่ฟันหยาบหรือเป็นคลื่น แผ่นใบด้านบนสีเขียวเข้มกว่าด้านล่าง เส้นแขนงใบข้างละ 2-3 เส้น ก้านใบยาว 1-6 เซนติเมตร

ดอก ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ยอดหรือซอกใบ โกล่ปลายกิ่ง โคนกลีบเลี้ยงเชื่อมติดกัน เป็นหลอดสั้น กลีบดอกสีม่วงอ่อนอมฟ้า โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ภายในสีขาว ปากหลอดแยกเป็น 5 แฉก รูปไข่กลับกว้าง 3-4 เซนติเมตร ยาว 2-3 เซนติเมตร เกสรเพศผู้ 4 อัน ก้านชูอับเรณูสั้น ติดที่หลอดกลีบดอก จานฐานดอกเป็นวงรอบ รังไข่เหนือวงกลีบ รูปรี มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีอวุล 2 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียเรียวยาวแยกเป็น 2 หยัก

ผล แบบผลแห้งแตก โคนค่อนข้างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.5 เซนติเมตร ปลายเรียวเป็นจงอย

เมล็ด ค่อนข้างกลม แบน เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-5 มิลลิเมตร ผิวขรุขระ

5. ส่วนที่ใช้ทำยา

ใบแห้งทั้งใบสมบูรณ์หรือชิ้นส่วนของใบและเถา สีนํ้าตาลรูปขอบขนานถึงรูปไข่ กลิ่นเฉพาะ รสจืด

6. สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา

ตำรายาสรรพคุณยาไทยว่า รางจืดมีรสเย็น สรรพคุณถอนพิษเบื่อเมา ประุงเป็นยาเขียว สำหรับถอนพิษไข้ แก้พิษทั้งปวง ลดความร้อนในร่างกาย แก้ไข้ แก้พิษสำแดง และกระทุ้งพิษไข้หัว เป็นต้น

7. รายงานการวิจัยปัจจุบัน

ข้อมูลการศึกษาวิจัยพรีคลินิกพบว่า สารสกัดรางจืดด้วยน้ำมีฤทธิ์ลดพิษของสารกำจัดศัตรูพืชกลุ่มออร์แกโนฟอสเฟต (organophosphates) และกลุ่มคาร์บาเมต (carbamates) โดยทำให้อัตราการตายของสัตว์ทดลองลดลง และยังลดพิษของยาฆ่าหญ้าพาราควอต (paraquat) ในสัตว์ทดลองเช่นกัน นอกจากนี้ รางจืดยังมีฤทธิ์ต้านพิษของแอลกอฮอล์ต่อตับ ต้านพิษของตะกั่วต่อสมอง ต้านการก่อกลายพันธุ์ (antimutagenic) ต้านอักเสบ และลดน้ำตาลในเลือด

ข้อมูลการศึกษาวิจัยทางคลินิกพบว่า เมื่อให้ชายขงรางจืดขนาดประมาณ 6-8 กรัมแก่เกษตรกรที่ได้รับสารกำจัดศัตรูพืช มีผลทำให้ระดับเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรสเพิ่มขึ้น ลดพิษของพาราควอตได้ รวมทั้งมีรายงานผู้ป่วยที่แสดงให้เห็นผลของรางจืดในการต้านพิษเทโทรโดทอกซิน (tetrodotoxin) จากไข่มังดาทะเล

8. สารสำคัญ

รางจืดมีสารกลุ่มสเตอรอล (sterols) เช่น บีตา-ซิโตสเตอรอล (β -sitosterol), สติกมาสเตอร์อล (stigmasterol) แอลฟา-สปีนาสเตอร์อล (α -spinasterol) สารกลุ่มฟีนอลิก (phenolics) เช่น เอพิจินิน (apigenin) กรดแคฟเฟอิก (caffeic acid) สารกลุ่มแคโรทีน (carotenes) เช่น ลูทีน (lutein) เป็นต้น

9. แหล่งกำเนิด และกระจายพันธุ์

พืชชนิดนี้มีเขตการกระจายพันธุ์ในทั่วทุกภาคของประเทศไทย และปลูกเป็นไม้ประดับทั่วไป ในต่างประเทศพบที่ประเทศอินเดีย ศรีลังกา พม่า ภูมิภาคอินโดจีน ภูมิภาคมาเลเซีย

10. พื้นที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ พื้นที่ป่าทั่วไป ป่าไผ่ สวนผลไม้ ริมรั้วทั่วไป
- ภาค ทั่วทุกภาคของประเทศไทย
- จังหวัด ทุกจังหวัดของประเทศไทย

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา พันธุ์พื้นบ้านทั่วไป (ดอกม่วง)
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร ไม่ใช่ทำเป็นอาหาร

12. การขยายพันธุ์

โดยการปักชำเถา เมื่อรางจืดอายุได้ 1 ปีขึ้นไป จะมีเถาและแก่พอขยายพันธุ์ได้ จะตัดเถาขนาดประมาณ 10 นิ้ว หรือ 2 ข้อของเถา แล้วนำไปเสียบลงในเพาะชำที่บรรจุขี้เถ้ากลบ รดน้ำให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ ประมาณ 30 - 45 วัน รางจืดจะงอกเป็นต้นใหม่ พร้อมจะปลูกต่อไป

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- ฤดูกาลเพาะปลูก ปลูกได้ทุกฤดูกาลที่มีน้ำเพียงพอ หรือจะปลูกในฤดูฝนจะเจริญเติบโตได้ดี ในช่วงเดือน พฤษภาคม - กรกฎาคม
- การเตรียมดิน รางจืดส่วนมากจะปลูกริมรั้ว หรือโคนไม้ใหญ่ โดยการขุดหลุมกว้าง 30 เซนติเมตร ยาว 30 เซนติเมตร ลึก 30 เซนติเมตร ควรปลูกห่างกัน 4 - 5 เมตร ใสปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักรองก้นหลุม

- **วิธีการปลูก** เมื่อรางจืดอายุ 6 -10 เดือน จะมีเถาเลื้อยเอาลงปลูกในหลุมที่เตรียมไว้ กลบดินแล้วปักไม้ นำเถาให้เลื้อยรดน้ำให้ชุ่มชื้นอยู่เสมอ

14. การปฏิบัติดูแลรักษา

- **การให้ปุ๋ย** เมื่อปลูกไปแล้วประมาณ 6 เดือน รางจืดจะเลื้อยพาดพันต้นไม้อื่น อาจใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยวิทยาศาสตร์ก็ได้ พร้อมกับการพรวนดินและกำจัดวัชพืช และควรจะใส่ปุ๋ยปีละ 1 – 2 ครั้ง

- **การให้น้ำ** รางจืดชอบน้ำชุ่มชื้นอยู่เสมอ แต่ไม่ท่วมขัง

- **การกำจัดวัชพืช** ควรทำพร้อมกับการพรวนดินและใส่ปุ๋ย

- **การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู** การป้องกันกำจัดโรคและแมลง ควรฉีดในระยะแรกที่แมลงกัดกินใบ โดยจะใช้สารสะเดา หรือสารชีวภาพก็ได้

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- **ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว** รางจืดเก็บเกี่ยวได้ทุกฤดูกาล และจะเก็บเกี่ยวได้เมื่ออายุ 1 ปีขึ้นไป

- **วิธีการเก็บเกี่ยว** โดยการตัดเถารางจืดทั้งใบ เพราะรางจืดจะเอาต้นเดิมไว้และแตกเป็นต้นใหม่ต่อไป

- **การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว** นำเถารางจืดนำมาล้างน้ำให้สะอาด และเด็ดใบแยกออกจากเถา แล้วตัดเถาให้สั้นลงประมาณ 1 – 2 นิ้ว แล้วนำไปตากแดด 4 – 5 วัน จนแห้ง แล้วนำไปอบอีกครั้งจนแห้งสนิท

- **การบรรจุและการเก็บรักษา** จะต้องแยกเถารางจืดกับใบรางจืดบรรจุถุงส่งจำหน่ายต่อไป หรือจะเก็บใส่ถุงพลาสติกมัดปากเก็บไว้ในห้องที่มีอุณหภูมิปกติ (ไม่ควรเก็บเกิน 2 ปี)

16. การจำหน่าย

- ใบ/เถารางจืดสด ราคา กิโลกรัมละ 20 บาท

- ใบ/เถารางจืดแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 120-200 บาท

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข